HERKENNEN & BESPREKEN VAN RACISME IN DE KLAS

► Begrippen & verdieping

nederland wordt beter.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding **4**
Antiracisme, Anti-racistisch 4
Blank en het n-woord (neger) 4
Biculturee l (gemixte afkomst, dubbelbloed) 4
Cancelcultuur 5
Colorisme 5
Culturele toe-eigening (cultural appropriation) 5
Discriminatie 6
Diversiteit & Inclusie (D&I) 6
Gelijkwaardigheid 6
Etniciteit 6
Etnisch profileren 6
Genderidentiteit 6
Haatmisdrijf (hate crime) 6
Onbewuste vooroordelen 7
Inclusie 7
Intersectionaliteit 7
Klasse en Klassensysteem 7
Kleurenblind 7
Meritocratie 7
Micro-agressie 8
Gemarginaliseerde groepen / ´Minderheden´ 8
Multicultureel 8
Mensen van Kleur (People of Color: POC) 8
Post-raciale maatschappij 8
Privilege 8
‘Ras’ 9
Raciale hiërarchie en categorieën 9
Racistische terminologie 10
Racisme 10
Racistisch 10
Omgekeerd racisme 10
Stereotype 11
Tolerantie 11
Witte fragiliteit (White fragility) 11
Wit superioriteitsdenken 11
Woke 12
Zwart, Kleur en Wit met een hoofdletter 12

BEGRIPPEN EN VERDIEPING

INLEIDING

Dit onderdeel van de docentenhandreiking biedt een overzicht van specifieke antiracisme terminologie, kernwoorden en verdieping. Het gaat om begrippen die regelmatig voorkomen in gesprekken over racisme, discriminatie, huidskleur, etniciteit en de impact daarvan op de samenleving. De definities in deze lijst verduidelijken de betekenis van deze termen. Ook als je (sommige) begrippen al kent, kan het verhelderend werken om de definities door te nemen. Je kunt deze lijst raadplegen tijdens het lezen van de gids of gebruiken voor gesprekken waarin behoefte is aan extra uitleg.

LET OP!

Taal is voortdurend in beweging. Sommige termen worden bediscussieerd en hebben verschillende interpretaties. Bepaalde woorden kunnen in de loop van de tijd achterhaald raken. Het is daarom belangrijk om verandering in de gaten te houden en open te blijven staan voor nieuwe termen die bijdragen aan inclusiever taalgebruik.

ANTIRACISME, ANTI-RACISTISCH

Antiracisme betekent dat je racisme, zowel op individueel als institutioneel niveau, (h)erkent en actief bestrijdt.[1] Het vraagt om handelen op het moment dat je racisme tegenkomt.[2]

BLANK EN HET N-WOORD (NEGER)

Vroeger werd er vrijwel alleen gesproken van ´blank´ en ´neger´ (het n-woord) als het over de huidskleur van mensen ging. Nog steeds gebruiken veel mensen deze problematische woorden. Het n-woord is een racistische en denigrerende term voor Zwarte mensen, die afkomstig is uit de koloniale tijd. Volgens het Woordenboek der Nederlandse Taal komt het n-woord in het Nederlands voor het eerst voor in 1644, als verwijzing naar de lading van een slavenschip.[3] De ‘lading’ hier verwijst naar Zwarte Afrikanen als ´product´. In de koloniale tijd werd het woord ‘blank’ veelvuldig gebruikt om Witte superioriteit aan te duiden. ‘Blank’ heeft een associatie met rein en schoon, zoals bedoeld door de kolonisten en slavenhandelaars die zichzelf boven Zwarte Afrikanen stelden.[4]

Om racistische terminologie tegen te gaan, gebruikt deze gids de termen Wit, Zwart en Kleur. Dit is een vertaling van de gangbare termen in het Engels. In plaats daarvan kun je ook spreken van ‘mensen met een donkere huidskleur’ en ‘mensen met een lichte huidskleur’.

BICULTUREEL (GEMIXTE AFKOMST, DUBBELBLOED)

Tijdens de slavernij en gedurende het kolonialisme werden Zwarte vrouwen en vrouwen van Kleur beschouwd als eigendom. Hoewel gemengde relaties officieel vaak verboden waren, was het in de praktijk een publiek geheim dat slaveneigenaren Zwarte vrouwen en vrouwen van Kleur dwongen tot seksuele handelingen en relaties. Wanneer de Witte echtgenotes van de mannen hiervan op de hoogte raakten, werden de onderdrukte vrouwen vaak zwaar gestraft.[5] Uit deze gewelddadige en ongelijkwaardige verhoudingen werden ook kinderen geboren. Deze kinderen kregen destijds benamingen als ‘colored’, ‘mulat’ of ‘halfbloed’, termen die tegenwoordig als verouderd en kwetsend worden beschouwd, maar die toen werden gebruikt om deze kinderen binnen de koloniale raciale hiërarchie te classificeren.

Deze nakomelingen werden een soort tussenlaag tussen Zwart en Wit. Zij kregen vaak lichter werk toegewezen, ontvingen bepaalde privileges en hadden meer kans op vrijheid binnen de koloniale samenleving.[6] Om dichter bij de Witte machtsstructuur te komen moesten ze veelal afstand nemen van hun broeders en zusters met een donkerdere huidskleur. Zij werden bijvoorbeeld aangesteld als opzichters die moesten toezien dat de tot slaafgemaakten hun slavenarbeid verrichtten.
De verdeeldheid en ongelijkheid die door deze verdeel-en-heerspolitiek werden gecreëerd, zijn tot op de dag van vandaag in verschillende gemeenschappen voelbaar.[7]

Dit fenomeen deed zich niet alleen voor in Suriname en het Caribische gebied, maar ook op andere continenten waar slavernij en kolonialisme plaatsvonden, zoals in Zuid-Afrika, de Verenigde Staten en Brazilië. Er bestaan veel benamingen voor mensen met een gecombineerde etnisch-culturele achtergrond. Deze benamingen zijn niet overal even welkom, sommige zijn verouderd of ronduit kwetsend. Zo werd in de Verenigde Staten tot ver in de 20e eeuw ‘colored’ gebruikt voor mensen van Kleur, een term die nu als beledigend wordt beschouwd. Echter, in Zuid-Afrika gebruiken sommige mensen met gemengde afkomst nog steeds de term ‘colored’ voor zichzelf.

Taal is niet neutraal. We drukken ermee uit wie gezien wordt, en wie wordt genegeerd of uitgesloten. Het is daarom belangrijk om je te verdiepen in de geschiedenis en betekenis van termen in een specifieke context en open te staan voor correctie of voorkeur. Wanneer we mensen beschrijven met een gemengde achtergrond, gebruiken we in het Nederlands de algemeen aanvaarde termen gemengde afkomst, bicultureel, gemixte afkomst of dubbelbloed. Dus iemand met een Witte en een Zwarte ouder bijvoorbeeld is van gemengde afkomst. Het beste is om mensen te benoemen zoals ze zichzelf identificeren.

CANCELCULTUUR

Cancelcultuur is een term die vaak ingezet wordt om mensen in invloedrijke posities, vaak witte mannen, hun verantwoordelijkheid te laten ontlopen wanneer er sprake is van schadelijk gedrag, zoals racistische of seksistische uitingen.[8] Verantwoordelijkheid nemen voor schadelijk gedrag wordt dan expres weggezet als het neerslaan van een open debat en het 'monddood' maken van mensen. Mensen die racisme, seksisme en andere vormen van ongelijkheid willen aankaarten worden weggezet als mensen die onze manier van leven bedreigen. Iedereen maakt fouten en er moet ruimte zijn om die te herstellen. Tegelijkertijd vraagt dat om verantwoordelijkheid: het erkennen van fouten en mogelijke consequenties die daaruit volgen. De consequenties hangen echter af van wie de fout inging en welke groepen worden getroffen. Hoe machtiger de groep die wordt getroffen, hoe sneller actie wordt ondernomen. En hoe minder machtig de groep die getroffen wordt, hoe sneller het wordt gebagatelliseerd en de 'cancelcultuurkaart' wordt getrokken.

Zo blijkt een racistische grap over de dood van George Floyd 'te moeten kunnen' maar zijn grappen over de racistische en xenofobische Charlie Kirk 'ongepast'. 'Homograppen' gaan te ver maar transpersonen belachelijk maken blijft onbestraft. Het slavernijverleden bagatelliseren heeft geen consequenties, maar een burger die Israël terecht bekritiseert, ondervindt ernstige gevolgen.[9] Enzovoort, enzovoort.

Het is duidelijk wie in de samenleving het grootste risico lopen om daadwerkelijk 'gecanceld' te worden. Dat zijn in ieder geval niet de prominente, invloedrijke, veelal Witte personen die stellen 'gecanceld' te zijn vanwege racistische of seksitische uitlatingen of handelingen. Zij zijn vaak binnen afzienbare tijd weer op hun oude of comfortabele nieuwe plek te vinden, en ondervinden weinig hinder in hun professionele leven.[10] Dat privilege hebben Zwarte Nederlanders en mensen van Kleur niet.

COLORISME

Colorisme is een erfenis van het koloniaal- en slavernij-verleden.[11] Colorisme betekent discriminatie of voorkeur op basis van huidskleur, waarbij mensen met een lichtere huid vaak worden bevoordeeld boven mensen met een donkere huid binnen dezelfde gemeenschap. Het gaat hierbij om een hiërarchie van huidskleur en uiterlijke kenmerken. En in die hiërarchie staat het eurocentrische schoonheidsideaal op de eerste plaats. Dus dat betekent: hoe meer je uiterlijk lijkt op dat van Witte mensen hoe beter.[12] Colorisme uit zich in sociale, economische of culturele contexten en beïnvloedt kansen, representatie en behandeling van mensen. Colorisme kan in elke klas met Zwarte leerlingen en leerlingen van Kleur voorkomen.

Tijdens de slavernij werden tot slaafgemaakten met een lichtere huidskleur (veelal het gevolg van verkrachtingen van Zwarte vrouwen) iets beter behandeld. Ze werkten vaak binnenshuis, wat bescherming bood tegen de hete zon en het zware en gevaarlijke veldwerk. Een lichtere huidskleur kon in bepaalde gevallen toegang geven tot beperkte educatie en in sommige gevallen zelfs de mogelijkheid om als Wit door het leven te gaan ('white passing'). Deze hiërarchie van huidskleur plaatste Witte mensen bovenaan, mensen van Kleur middenin en Zwarte mensen onderaan. Deze gecreëerde rangorde wekte verdeeldheid in de hand en heeft diepe sporen achtergelaten binnen Zwarte gemeenschappen en gemeenschappen van Kleur.[13]

Mensen met een lichte huidskleur zijn zich waardevoller gaan voelen tegenover mensen met donkerdere huidskleur en tengevolge zijn donkerdere mensen zich gaan afzetten tegen hun lichtere broeders en zusters. Na de afschaffing van de slavernij hadden mensen met een lichtere huidskleur, naast Witte mensen, ook een betere maatschappelijke status en meer economische macht. Dit werkt tot op de dag van vandaag door en heeft desastreuze gevolgen binnen de Zwarte gemeenschap. Het koloniale, Witte en eurocentrische ideaal is diep geworteld in de samenleving en wordt nog steeds gereproduceerd en nagestreefd. Onder andere films, (kinder)boeken en eurocentrische reclames van zeep en huidverzorgingsproducten om de huid te bleken bevestigen en versterken deze norm.[14] Ook in partnerkeuze kan dit doorwerken, bijvoorbeeld vanuit de (al dan niet bewuste) hoop dat kinderen een lichtere huidskleur zullen hebben.

Door verschillende emancipatiegolven (de Civil Rights Movement, de onafhankelijkheidsbewegingen in diverse Afrikaanse landen, de BLM-beweging, Beweging Nederland Wordt Beter, en culturele invloeden uit onder meer hiphop en sport) zien we een geleidelijke kanteling. Deze manifesteert zich in een groeiende zelfwaardering en zichtbaarheid van Zwarte mensen met een donkerdere huidskleur.

CULTURELE TOE-EIGENING (CULTURAL APPROPRIATION)

Culturele toe-eigening is het overnemen van elementen uit een andere cultuur, specifiek van onderdrukte of gemarginaliseerde groepen. Dit gebeurt meestal door mensen uit een dominante cultuur en zonder begrip of kennis van de betekenis van de overgenomen elementen in de oorspronkelijke cultuur.[15] Het gaat vaak om gebruiken, symbolen, kleding of (haar)stijlen die uit hun context worden gehaald en op een oppervlakkige manier worden ingezet, vaak met financieel winstbejag als doel.

Het dragen van kleding uit een andere cultuur op zich hoeft geen culturele toe-eigening te zijn. Als er sprake is van respectvol gebruik van bepaalde elementen, bijvoorbeeld een hoofddoek dragen tijdens een bezoek aan de moskee, of bepaalde voorgeschreven kleding dragen tijdens een bruiloft, kun je spreken van cultural appreciation.[16]

Maar wanneer er sprake is van scheve machtsverhouding en gebruik als kostuum, grap of versiering, zonder respect of kennis van de achtergrond, is dat wél problematisch. Ook wanneer een cultuur ogenschijnlijk wordt omarmd, maar de mensen die deze cultuur dragen en vormgeven niet worden geaccepteerd, blijft dat problematisch. Schrijver Kadia Blagrove verwoordt het als volgt: 'Het probleem is de algemene voorkeur voor en acceptatie van de Zwarte cultuur (muziek, dans, taal, fashion) zonder Zwarte mensen.'[17]

Het Witte schoonheidsideaal zet Zwarte vrouwen weg als onaantrekkelijk wanneer ze hun natuurlijke haar of traditionele haarstijlen dragen. Maar wanneer een Wit persoon dezelfde haardracht nabootst, wordt het een trend.[18] Zwarte vrouwen worden niet serieus genomen wanneer ze zich uitdossen in Afrikaanse print, maar zodra invloedrijke westerse modehuizen Witte modellen zo kleden, wordt het gepresenteerd als high fashion.[19] Culturele toe-eigening is dus geen onschuldige vorm van lenen of inspireren. Het raakt aan ongelijkheid en het negeren van de waarde die bepaalde culturele uitingen voor mensen hebben. Zolang je bij een bevoorrechte groep hoort (westers, hetero, man, Wit) is het belangrijk om je eerst te verdiepen in de cultuur die je wil 'waarderen', zodat je die met kennis, bewustzijn en respect kunt uitdragen.

DISCRIMINATIE

Een van de bekendere begrippen in deze lijst is discriminatie. Dat is het anders behandelen, achterstellen of uitsluiten op basis van de (werkelijke of veronderstelde) achtergrond van mensen of hun persoonlijke kenmerken. Meestal gaat het om discriminatie op grond van afkomst, etniciteit, leeftijd, sekse, gender, sexuele oriëntatie, beperking, sociaaleconomische positie, migratiestatus, nationaliteit of religie.

DIVERSITEIT & INCLUSIE (D&I)

Diversiteit gaat over alle mogelijke aspecten waarop mensen zichtbaar en niet-zichtbaar van elkaar (kunnen) verschillen. Inclusie gaat over een samenleving waarin iedereen mee kan doen en niemand wordt uitgesloten. Iedereen moet de kans hebben om zich gelijkwaardig te ontwikkelen en ontplooien, ongeacht leeftijd, gender, beperking, seksuele oriëntatie, opleidingsniveau, etniciteit, godsdienst of welk ander identiteitskenmerk dan ook.[20]

Diversiteit & Inclusie beleid is bedoeld om structurele ongelijkheid in de samenleving tegen te gaan. D&I-beleid wordt door extremisten en politici vaak bekritiseerd zonder onderbouwing, bijvoorbeeld met de bewering dat het 'Witte mensen uitsluit´ of 'kwaliteit ondermijnt'. Dit wordt meestal zo geframed door mensen die van het huidige systeem profiteren. Ook gemarginaliseerde mensen die profiteren van het huidige systeem kunnen verleid worden tot uitspraken als: 'Ik wil aangenomen worden om mijn kwaliteit en niet om mijn kleur of gender'. Echter Diversiteit & Inclusie-initiatieven zijn juist bedoeld om historisch onrecht recht te trekken, waarbij Witte mannen (en vrouwen) structureel werden en worden bevoordeeld ten koste van andere groepen in de samenleving.

We nemen als voorbeeld ongelijke behandeling op de arbeidsmarkt. Uit onderzoeken komt naar voren dat een Wit persoon met strafblad meer kans maakt op de arbeidsmarkt dan mensen met een niet-westerse achtergrond zonder strafblad.[21] Dat MBO-studenten discriminatie ervaren bij het zoeken naar een stageplek of tijdens de stage.[22] Dat vrouwen in een kalenderjaar meer dan een maand voor niets werken, als je hun salaris vergelijkt met dat van mannen (Equal Pay Day).[23] Ook al zien we vooruitgang, onderzoek toont aan dat discriminatie op de arbeidsmarkt alleen maar toeneemt.[24] Onze praktijkervaring is dat D&I-initiatieven beperkt of niet goed worden geïmplementeerd. D&I-beleid zoals quota en inclusieve sollicitatie- en promotieprocedures bevorderen (mits goed geïmplementeerd) gelijke kansen en doorgroeimogelijkheden voor iedereen op de arbeidsmarkt. Dit zorgt ervoor dat de mensen met de juiste kwaliteiten en vaardigheden op de juiste plek terechtkomen.

GELIJKWAARDIGHEID

Gelijkwaardigheid verwijst naar het principe dat alle mensen, ongeacht hun verschillen, van gelijke waarde zijn. Dit houdt in dat iedereen gelijke rechten en kansen moet hebben en op een gelijkwaardige manier deel moet kunnen nemen aan de samenleving. Het betekent ook dat iedereen recht heeft op gelijke toegang tot informatie, middelen en mogelijkheden, ongeacht afkomst, persoonlijke kenmerken of status.[25] Gelijkwaardigheid betekent dat mensen krijgen wat nodig is om op gelijke hoogte te komen.[26]

ETNICITEIT

Er bestaan verschillende sociaal geconstrueerde labels. Etniciteit is er een van. Etniciteit deelt mensen in op basis van cultuur, taal, herkomst, religie en/of gedeelde geschiedenis. Etniciteit wordt vaak verward met nationaliteit, en soms ook met het (verouderde) idee van 'ras'. Maar etniciteit overlapt met deze categorieën, zonder er gelijk aan te zijn.

ETNISCH PROFILEREN

De definitie van Amnesty International[27] is: 'het gebruik van criteria of overwegingen omtrent 'ras', huidskleur, etniciteit, nationaliteit, taal en religie bij opsporing en rechtshandhaving terwijl daarvoor geen objectieve rechtvaardiging bestaat.'[28] Simpeler gezegd vindt etnisch profileren plaats als wetshandhavers en -uitvoerders voor hun handelen uitgaan van uiterlijke kenmerken zonder geïndividualiseerde verdenking van een strafbaar feit.[29] Etnisch profileren is een vorm van institutioneel racisme omdat het plaatsvindt binnen een machtsstructuur als gevolg van beleid en instructies. Er wordt gewerkt met (geautomatiseerde) risicoprofielen waarbij etniciteit deel uitmaakt van het risicoprofiel. Het Toeslagenschandaal is een van de vele voorbeelden.

GENDERIDENTITEIT

Gender is een sociaal construct, en is gebaseerd op rollen en normen vanuit de samenleving. Genderrollen zijn historisch gegroeid, cultureel bepaald en afhankelijk van een specifieke sociaaleconomische, politieke en culturele context. Gender wordt in dit opzicht gezien als een verzameling van sociale verwachtingen die met het biologisch geslacht gepaard gaan.[30] Gender verwijst ook naar de manier waarop mensen zich intern identificeren (genderidentiteit) en hoe zij hun gender naar buiten toe tonen (genderexpressie).[31] Genderidentiteit is gebaseerd op het eigen gevoel, niet op hoe de samenleving dit voor mensen indeelt en staat los van seksualiteit en het bij de geboorte toegekende geslacht.[32]

HAATMISDRIJF (HATE CRIME)

Een strafbaar feit dat voortkomt uit vooroordelen of haat jegens een bepaalde groep noemen we een haatmisdrijf. Haatmisdrijven zijn gericht op mensen

vanwege hun (veronderstelde) achtergrond, identiteit, gemeenschap of groep. Ze kunnen variëren van fysiek geweld en vernieling tot pesten, bedreiging, scheldpartijen, of haatdragende berichten en graffiti. In veel landen gelden voor haatmisdrijven zwaardere straffen dan voor vergelijkbare misdrijven zonder discriminerend motief.

ONBEWUSTE VOOROORDELEN

Opvattingen of reacties die ongemerkt invloed hebben op hoe we denken, voelen en handelen. Bij vooroordelen wordt vaak gedacht aan opzettelijk racisme, maar veel vooroordelen werken onbewust. Enkele voorbeelden zijn: oversteken of je tas vastpakken bij het zien van een Zwarte man, ervan uitgaan dat iemand met een donkere huid geen Nederlands spreekt of aannemen dat kinderen uit bepaalde wijken geen VWO-niveau aankunnen. Zulke reflexen zijn vaak gebaseerd op schadelijke stereotypen. Uit hersenonderzoek blijkt dat mensen zich meestal niet bewust zijn van hun vooroordelen of de schade die eruit kan volgen. Het is daarom belangrijk om mogelijke vooroordelen bespreekbaar te maken én om in processen van besluitvorming maatregelen op te nemen die dit soort onbewuste invloeden ondervangen. Institutionele organisaties, technologie als AI en maatschappelijke systemen worden bedacht, opgezet en ingevuld door mensen; individuele vooroordelen die binnen zulke domeinen worden herhaald, kunnen structurele ongelijkheid versterken en in stand houden.

INCLUSIE

Inclusie gaat verder dan de aanwezigheid van diversiteit. Er is sprake van inclusie wanneer:

- Iedereen de veiligheid en ruimte voelt om zichzelf te zijn.
- Mensen evenredig erkend, gewaardeerd en betrokken worden.
- Iedereen toegang heeft tot dezelfde informatie, mogelijkheden en middelen.[33] Daarbij worden de norm, en (onzichtbare) machtsstructuren en dynamieken ter discussie gesteld.[34]

INTERSECTIONALITEIT

Intersectionaliteit, ook wel ‘kruispuntdenken’ genoemd, laat zien dat mensen meerdere identiteitskenmerken hebben die samen invloed kunnen hebben op hoe ze behandeld worden. Hierdoor kan iemand bij verschillende gemarginaliseerde groepen horen en op meerdere manieren uitsluiting ervaren. Intersectionaliteit is dus een manier om uitsluitingsmechanismen te bestuderen.

De Amerikaanse rechtsgeleerde Kimberlé Crenshaw (1989) introduceerde de term als beschrijving van de brede variatie in onderdrukkingvormen die Zwarte vrouwen ervaren. In hun geval komen gender en het sociale construct ‘ras’ samen en versterken elkaar. Intersectionaliteit maakt duidelijk dat machtsverhoudingen nooit los van elkaar bestaan. Ze werken tegelijk, kruisen elkaar en stapelen zich op. Om vormen van ongelijkheid goed te begrijpen en te bestrijden moeten we ze dus in hun onderlinge samenhang bekijken.[35]

KLASSE EN KLASSENSYSTEEM

Klasse en klassensystemen worden gebruikt om groepen en individuen uit te sluiten op basis van hun sociaal-economische positie. Dergelijke systemen worden in stand gehouden door overtuigingen en opvattingen waarmee mensen worden gerangschikt naar inkomen, beroep, opleidingsniveau en andere sociaal-economische verschillen. Vaak spelen ook sociale en culturele verschillen mee, evenals persoonskapitaal (wie je kent, waar je toegang tot hebt, etc.).[36]

KLEURENBLIND

Het gaat hier niet om de werkelijke, bestaande visuele aandoening maar om het negeren van verschillen in afkomst of uiterlijke kenmerken tussen mensen, of om de overtuiging dat verschillen en kenmerken geen rol spelen in hoe iemand wordt benaderd. Het ‘niet zien van kleur’ wordt vaak naar voren gebracht door mensen die maatschappelijke ongelijkheid proberen te bagatelliseren en willen benadrukken dat discriminatie op grond van huidskleur of etniciteit tot het verleden zou behoren. Maar kleurenblindheid bemoeilijkt gesprekken over diversiteit en rechtvaardigheid. Erkennen van verschillen, uitsluiting en racisme is juist nodig om gelijke kansen voor iedereen te krijgen.

Uitspraken als ‘Ik zie geen kleur’ of ‘Het maakt mij niet uit of je zwart, wit, paars of groen bent’ zijn voorbeelden van zogenaamde kleurenblindheid. Wie vasthoudt aan deze gedachtegang, gaat voorbij aan het feit dat maatschappelijke ideeën over afkomst en uiterlijk nog steeds een grote impact hebben op het dagelijks leven van veel mensen. Doen alsof deze verschillen geen gevolgen hebben, bemoeilijkt het aanpakken van ongelijkheid en discriminatie. Daarom is ‘kleurenblindheid’ schadelijk.

Wanneer mensen zeggen dat ze ‘kleurenblind’ zijn, bedoelen ze misschien dat ze anderen niet willen beoordelen op uiterlijke kenmerken. Toch verandert dat niets aan het feit dat afkomst en uiterlijk nog steeds een rol spelen in hoe mensen behandeld worden. Wie zichzelf ‘kleurenblind’ noemt, negeert daarmee ook deze realiteit. En discriminatie en uitsluiting zullen er niet door verdwijnen.

MERITOCRATIE

Een systeem, organisatie of samenleving waarin mensen posities van succes, invloed of macht bereiken op basis van hun prestaties, talenten of zogenaamde ‘verdiensten’ noemen we een meritocratie. Westerse landen zien zichzelf als een meritocratische samenleving. Wie ergens komt, heeft dat ‘verdiend’, anderen hebben kennelijk niet genoeg hun best gedaan. Deze overtuiging gaat voorbij aan structurele ongelijkheid.

De meritocratische samenleving ziet verschillen in sociale positie (zoals beroep, woonplek of welvaart) als het gevolg van inzet van de één, niet als structurele barrières voor de ander. Daardoor wordt het idee van meritocratie ook regelmatig ingezet om gesprekken over rechtvaardige verdeling van kansen te vermijden. Dat terwijl er volop bewijs is voor het in stand houden van ongelijkheid, discriminatie en uitsluiting door systemen en instituties. Denk aan toegang tot onderwijs, huisvesting, zorg, werk en zelfs schone lucht of drinkwater.

MICRO-AGRESSIE

Een opmerking of handeling die subtiel en soms onbewust een vooroordeel laat zien tegenover iemand uit een gemarginaliseerde groep is een micro-agressie. In tegenstelling tot openlijk racistische of discriminerende uitingen (zoals haatdragende scheldwoorden), duiken micro-agressies vaak op in alledaagse situaties. Bijvoorbeeld wanneer iemand zegt: 'Wat spreek jij goed Nederlands!' tegen een persoon van Kleur, alsof dat verrassend moet zijn.

Zo'n opmerking krijgen Witte mensen weinig of nooit. Men neemt aan dat ze goed Nederlands spreken. Wat telt bij micro-agressies is niet zozeer de intentie, maar het effect. Iets dat goedbedoeld is, kan alsnog kwetsend zijn. Die impact erkennen is essentieel om ons bewustzijn te vergroten, van elkaar te leren en verantwoordelijkheid te nemen.

GEMARGINALISEERDE GROEPEN / ´MINDERHEDEN´

Minderheid is een term die historisch is gebruikt om niet-witte bevolkingsgroepen aan te duiden, met het idee dat zij numeriek in de minderheid zijn ten opzichte van een dominante Witte meerderheid. Op wereldniveau is het omgekeerde een feit. De term 'minderheid' wordt tegenwoordig steeds minder aanbevolen, onder andere vanwege veranderende demografie en de suggestie van ondergeschiktheid of tekort. Het woord versterkt de indruk dat sommige groepen 'afwijkend' of 'minder volwaardig' zouden zijn. Daarom heeft de term 'gemarginaliseerde groepen' steeds vaker de voorkeur. Bevolkingsgroepen die te maken krijgen met uitsluiting en ongelijkheid zo aanduiden wordt vaak als beter en feitelijker ervaren. Het beste is om mensen en gemeenschappen te benoemen zoals ze zichzelf identificeren.

MULTICULTUREEL

Een samenleving waarin verschillende culturen naast elkaar bestaan, vaak strevend naar tolerantie, inclusie en wederzijds respect, is multicultureel. Multiculturalisme richt zich meestal op het samenleven van mensen met verschillende culturele achtergronden, maar legt zelden expliciet de nadruk op structurele ongelijkheid of racisme.

Het begrip benadrukt vaak het contact tussen mensen, zoals taal, eten of feestdagen, zonder iets te zeggen over gelijke toegang tot huisvesting, zorg, onderwijs, veiligheid of maatschappelijke zeggenschap. Wanneer politici Nederland een 'multiculturele samenleving' noemen, zegt dat nog niet dat groepen ook daadwerkelijk gelijke kansen en behandeling ervaren. Multiculturalisme kan dan ook gebruikt worden als afleiding van gesprekken over structurele ongelijkheid.

MENSEN VAN KLEUR (PEOPLE OF COLOR: POC)

Een term die vaak gebruikt wordt als overkoepelende aanduiding voor mensen en gemeenschappen die zichzelf niet als Wit of Zwart identificeren.

De term People of Color wordt sinds de jaren '70 in de Verenigde Staten gebruikt door activisten die raciale ongelijkheid benoemen en bestrijden. People of Color staat voor mensen met een eigen identiteit, en benoemt niet wat ze níét zijn, zoals bij 'niet-Wit'. Door de unieke vormen van racisme en structurele problemen als gevolg van de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij, worden Zwarte mensen vaak expliciet genoemd naast mensen van Kleur. Het is belangrijk om Zwarte mensen expliciet te noemen om specifieke historische, culturele en sociaal-politieke factoren. Zoals ook in de Amerikaanse term BIPOC, dat staat voor Black, Indigenous and People of Color.[37]

Tegelijkertijd heeft het de voorkeur om mensen te benoemen op de manier waarop ze zichzelf identificeren, zoals Zwarte mensen, inheemse gemeenschappen, Aziatische Nederlanders, enzovoorts, omdat elke groep haar eigen geschiedenis en ervaringen kent.

POST-RACIALE MAATSCHAPPIJ

We zijn nog verre van een post-raciale maatschappij, dat wil zeggen: een samenleving waarin racisme en discriminatie niet langer bestaan. Dat is een utopie, want in werkelijkheid zijn er nog steeds diepe scheidslijnen en zware ongelijkheden op basis van afkomst en uiterlijk, soms zelfs in toenemende mate. Net als bij het idee van kleurenblindheid gaat het concept van een 'post-raciale' samenleving voorbij aan de realiteit van een verankering van ongelijkheid en uitsluiting in westerse systemen, met dagelijkse invloed op mensenlevens.

Zie ook: **kleurenblindheid**.

PRIVILEGE

Simpel gezegd is privilege het maatschappelijk voordeel dat iemand heeft, vaak zonder zich daarvan bewust te zijn of iets aan hebben kunnen doen. Dat voordeel kan een persoon of groep meer kansen, bescherming of erkenning opleveren.

Privilege wordt vaak geassocieerd met rijkdom of sociale klasse (klasse-privilege). Als je opgroeit in een bevoorrechte positie, heb je vaak makkelijker toegang tot goed onderwijs, betere banen, nuttige netwerken, veilige woonruimte en passende zorg. Dat betekent niet automatisch dat je niets hebt gepresteerd of niet hard hebt gewerkt. Maar zonder je privileges was het niet mogelijk of heel moeilijk geweest om hetzelfde te bereiken.

Belangrijker nog: privilege komt niet alleen voort uit geld en middelen. Wie kritisch kijkt naar onze samenleving ziet dat er veel verschillende vormen van privileges zijn: voordelen die het leven van sommige mensen structureel gemakkelijker maken dan dat van anderen.[38]

ENKELE VOORBEELDEN VAN PRIVILEGE[39]:

- **Wit privilege**
  In westerse samenlevingen worden mensen die als 'Wit' worden gezien vaak automatisch als 'neutraal','normaal' gezien of gewoonweg beter behandeld. Dit zorgt voor sociale voordelen. Wit privilege is de keerzijde van racisme: je kunt racisme niet begrijpen zonder ook te kijken naar de voordelen die Wit-zijn met zich meebrengt.
- **Lichte huid-privilege**
  Binnen gemeenschappen van Kleur worden mensen met een lichtere huid vaak bevoordeeld ten opzichte van mensen met een donkerdere huid. Dit wordt ook wel colorisme genoemd en is terug te zien in media, arbeidsposities en zelfs in de verkoop van huidbleekmiddelen in sommige landen.
- **Haarprivilege**
  In samenlevingen waar anti-Zwart racisme speelt, wordt steil of golvend haar vaak als 'gewenst' gezien, terwijl haar met krultype 4 of Afro-textuur wordt afgewezen. Dat leidt tot uitsluiting, bijvoorbeeld op werk of school.
- **Mannenprivilege**
  In patriarchale samenlevingen hebben mannen structureel meer macht en invloed. Mannenprivilege verwijst naar de voordelen die mannen hebben ten opzichte van vrouwen, vaak zonder zich daar bewust van te zijn.

  Een voorbeeld, van de vele: hoeveel mannen ken je die bang zijn om 's avonds alleen over straat te lopen? En hoeveel vrouwen hebben daar wél zorgen over?
- **Cisgender-privilege**
  Mensen van wie de genderidentiteit overeenkomt met het geslacht dat ze bij geboorte kregen toegewezen hebben toegang tot voordelen waar transgender personen vaak niet van meeprofiteren.
- **Heteroprivilege**
  Heteroseksuele mensen ervaren voordelen die anderen niet hebben. Denk aan vanzelfsprekende sociale erkenning, veiligheid in het openbaar tonen van liefde en representatie in de media.

  Ga je er bijvoorbeeld meestal van uit dat iemand hetero is, tenzij anders aangegeven? Waarom is dat zo vanzelfsprekend?
- **Able-bodied privilege (privilege van mensen zonder beperking)**
  Mensen zonder beperkingen ervaren voordelen die zelden worden opgemerkt tot je ze vergelijkt met de obstakels voor mensen met een beperking ten aanzien van toegankelijkheid, veiligheid en gelijkwaardigheid.
- **Dun privilege**
  Slanke mensen worden in veel ruimtes als de norm gezien. Mensen met een groter lichaam worden regelmatig buitengesloten of beschamend bejegend.

  Denk bijvoorbeeld eens aan vliegtuigstoelen, trappen of smalle doorgangen. Hoe toegankelijk zijn die voor mensen met een groter lichaam?

  Deze lijst is niet compleet, maar laat zien hoe privilege op verschillende manieren het dagelijks leven van veel mensen beïnvloedt, vaak zonder dat we het direct doorhebben.

'RAS'

Er is maar één (1!) soort mensen. 'Ras' is dus een onjuist systeem van categorisering op basis van uiterlijke kenmerken als huidskleur, gelaatstrekken (zoals ogen, neus, lippen), en haartype. Het idee van 'ras' ontstond ten tijde van slavernij en kolonialisme. Het is geen biologisch feit, maar een sociaal construct; een menselijke uitvinding, bedacht door Europeanen. Met als doel: macht concentreren bij Witte mensen en de overheersing van Zwarte mensen en mensen van Kleur legitimeren. Tot op de dag van vandaag worden Wit privilege en dominantie in stand gehouden door termen als 'ras'.

Hoewel het idee van verschillende 'rassen' wetenschappelijk is weerlegd, heeft het in de praktijk wel degelijk gevolgen. Het systeem van raciale indeling bevoordeelt mensen die als Wit of 'licht' worden gezien, en benadeelt mensen met een donkerder huid. De categorie 'ras' of de term 'negroïde' worden bijvoorbeeld nog steeds in de medische wereld gebruikt, met grote gevolgen.[40]

Stellen dat 'er maar één ras is, namelijk het menselijke ras' is biologisch gezien juist: alle mensen behoren tot dezelfde soort. Maar het is belangrijk om niet 'kleurenblind' te zijn voor de impact die raciale ideeën en racisme hebben op de samenleving. Het uitwissen van 'ras' als categorie verandert niets aan de reële gevolgen van het racisme dat er al eeuwen geleden aan gekoppeld is en er nog altijd mee gepaard gaat.

RACIALE HIËRARCHIE EN CATEGORIEËN

Raciale hiërarchie

Een rangorde van mensen gebaseerd op uiterlijke en vermeende 'raciale' kenmerken, waarbij sommige groepen hoger worden geplaatst in termen van politieke, economische of culturele macht. Het is geen simpele tegenstelling tussen Wit en niet-Wit: binnen racisme bestaan complexe lagen.

Witte mensen, en mensen die 'Witheid naderen' (bijvoorbeeld door uiterlijk, gedrag of taal), staan meestal bovenaan deze hiërarchie. Racistische systemen werken juist doordat ze deze rangorde in stand houden.

Raciale en etnische categorieën
Een systeem om mensen in te delen op basis van hoe zij zichzelf identificeren wat betreft etniciteit en/of raciale achtergrond. Deze indelingen kunnen in de tijd veranderen, maar zijn vaak politiek beladen. Veel mensen kiezen niet zelf welke labels op hen worden geplakt. Dat maakt categoriseren van mensen een gevoelige en soms problematische praktijk.

Raciale rechtvaardigheid
Raciale rechtvaardigheid is een systeem waarin mensen, ongeacht hun achtergrond, etniciteit of huidskleur, eerlijk en gelijkwaardig worden behandeld, met als doel zowel gelijke kansen als rechtvaardige uitkomsten. Het gaat verder dan antiracisme: naast het bestrijden van uitsluiting en discriminatie richt raciale rechtvaardigheid zich op het actief vormgeven van beleid, instituties en structuren die ongelijkheid voorkomen en rechtvaardigheid duurzaam bevorderen, in plaats van ongelijkheid pas achteraf te corrigeren.

RACISTISCHE TERMINOLOGIE
Kwetsende, beledigende of denigrerende woorden die worden gebruikt om naar mensen met een bepaalde achtergrond te verwijzen. De betekenis van racistische taal verandert in de tijd, dus het is belangrijk om goed te luisteren naar mensen uit gemarginaliseerde groepen als zij aangeven dat een bepaalde term kwetsend is.

VOORBEELDEN VAN RACISTISCHE, BELEDIGENDE OF ONGEPASTE TERMEN IN NEDERLAND:

- Allochtoon
- Neger / negerin (het n-woord)
- Zwarte Piet
- Vergelijkingen met dieren

Deze termen zijn niet neutraal of onschuldig: ze versterken negatieve beelden, hiërarchieën en uitsluiting.

RACISME
Een historisch geworteld systeem van hiërarchische machtsverhoudingen, gebaseerd op het sociaal geconstrueerde idee van 'ras'. Racisme is diep verweven met onze instituties, wetten, beleid en cultuur. Het bevoordeelt mensen die als Wit worden gezien en benadeelt Zwarte mensen en mensen van Kleur.

Racisme beperkt zich niet tot individuele vooroordelen of incidenten, of die nu bewust of onbedoeld zijn. De meest schadelijke vormen van racisme zitten juist in de systemen en structuren die ons dagelijks leven vormgeven: onderwijs, huisvesting, rechtspraak, zorg, media en meer.

Toch richten gesprekken over racisme zich vaak op uitspraken of gedragingen van individuen, zonder oog te hebben voor het grotere systeem waarbinnen die plaatsvinden. Systemisch racisme wordt zo ontkend of afgedaan als iets uit het verleden, terwijl het in werkelijkheid nog steeds doorwerkt.

RACISTISCH
Deze term wordt gebruikt om gedrag, uitspraken of gebeurtenissen te beschrijven die racisme uiten, in stand houden of versterken. In mediaberichtgeving en publieke discussies ligt de nadruk vaak sterk op de vraag: 'Wie is een racist?', waarmee racisme wordt teruggebracht tot individuele houdingen of bewuste daden. Racistisch gedrag benoemen of iemand racist noemen wordt vaak als 'erger' ervaren dan het racisme zelf. Er zijn mensen die openlijk racistisch zijn, maar je kan ook iets doen of zeggen wat racistisch is zonder het (meteen) door te hebben. Net zo als je een fout kunt maken zonder meteen een fout persoon te zijn, kun je iets racistisch doen of zeggen zonder meteen een racist te zijn. Echter als je je hier structureel schuldig aan maakt of er niet van wil leren, ben je wel een racist.

Die focus op de persoon leidt vaak tot morele verontwaardiging of discussies over iemands intenties of karakter, maar leidt zelden tot inzicht in het grotere systeem waarbinnen dat gedrag plaatsvindt.

Voor een beter begrip van racisme is het essentieel om het systemisch te benaderen: dus niet alleen kijken naar wie iets doet, maar naar hoe beleid, instituties en culturele normen racisme ondersteunen of in stand houden.

OMGEKEERD RACISME
Deze term wordt vaak gebruikt wanneer Witte mensen het gevoel hebben dat zij worden uitgesloten of benadeeld vanwege hun Wit-zijn. Het probleem met dit idee is dat het racisme beschouwt als een puur individueel verschijnsel en niet als een systeem van macht en structurele ongelijkheid.

Wanneer een Wit persoon zegt slachtoffer te zijn van 'omgekeerd racisme', gaat dit vaak om:
1. een drogreden als reactie op werkelijk racisme gericht tegen Zwarte mensen of mensen van Kleur.
2. vooroordelen of persoonlijke uitsluiting ten aanzien van een Wit persoon, en niet om systematische achterstelling vanwege diens kleur of afkomst.

Bijvoorbeeld: een Wit kind in een overwegend Zwarte klas kan worden gepest vanwege diens huidskleur. Dat is schadelijk en afkeurenswaardig, maar buiten de klas krijgt dat kind nog steeds alle voordelen van Wit privilege: positieve representatie in media, onderwijs dat hun geschiedenis centraal stelt, en grotere kansen op werk, veiligheid en erkenning.

Racisme = vooroordeel + macht.

'Omgekeerd racisme' = vooroordeel – macht, en raakt daarmee niet aan de werkelijke betekenis en impact van racisme.

Een evenement organiseren voor mensen van Kleur is dus geen racisme jegens Witte mensen maar creeërt een safe space voor mensen die racisme ervaren. 'Black Lives Matter' zeggen is geen racisme, maar een reactie op geweld

en systemische ontmenselijking. 'White Power' roepen is wél racisme, omdat de leus geworteld is in een voortdurende geschiedenis van onderdrukking en geweld.

STEREOTYPE

Een versimpeld, generaliserend beeld van een persoon of groep, vaak gebaseerd op aannames over uiterlijk, gedrag, afkomst of identiteit. Stereotypen kunnen leiden tot stigmatisering, uitsluiting en discriminatie.

Ook zogenaamde 'positieve' stereotypen zijn schadelijk. En, als je erover nadenkt, is het belachelijk om te zeggen dat alle Aziaten hard werken, Zwarte mensen van nature sportief zijn en Europese Nederlanders altijd zuinig zijn. Dit soort ideeën ontkennen de diversiteit binnen groepen, beperken hoe mensen gezien of behandeld worden en werken karikaturen in de hand.

TOLERANTIE

In West-Europa wordt tolerantie vaak gebruikt als bewijs van succesvolle multiculturaliteit of het idee dat we leven in een 'post-raciale' samenleving: een samenleving waarin raciale verschillen zogenaamd geen rol meer spelen. Je hoort dan zeggen: 'Nederland is tolerant.'. Dat betekent dat in dit land verschillen tussen mensen, zoals verschillen in mening, cultuur, geloof of leefstijl, worden 'toegestaan' of 'geduld'. In die context impliceert tolerantie een ongelijke verhouding: degene die tolereert heeft de machtspositie om te bepalen wat wel en niet wordt toegestaan. Tolerantie betekent daardoor niet automatisch gelijkwaardigheid of acceptatie.

Tolerantie bevestigt eerder dat de ander een buitenstaander is, iemand die 'erbij mag horen' zolang de dominante groep dit toelaat. Stel: je bent een Zwarte Nederlander en een Witte Nederlander zegt dat hij jou en je gebruiken 'tolereert'. Dan zegt dat vooral dat de ander in de positie is om te bepalen of jij wordt geaccepteerd of niet. Alleen 'getolereerd' worden is geen gelijkwaardig burgerschap. Draai het eens om: wanneer hoorde je ooit dat een element uit dominante groepen werd 'getolereerd'?

WITTE FRAGILITEIT (WHITE FRAGILITY)

De Amerikaanse wetenschapper Robin DiAngelo introduceerde White fragility in 2011 als parapluterm voor de defensieve reacties van Witte mensen die aangesproken worden op racisme of ongelijkheid. Hoewel de term relatief recent is, wordt het onderliggende fenomeen al decennialang ervaren en benoemd door Zwarte mensen en mensen van Kleur die dergelijke defensieve reacties tegenkomen wanneer zij racisme aankaarten.

Deze reacties kunnen zich uiten in boosheid, ontkenning, slachtofferschap, ongemak of afwijzing van het onderwerp. Het concept laat zien hoe moeilijk het voor veel Witte mensen kan zijn om over racisme te praten, mede doordat zij gewend zijn aan een positie waarin hun perspectief als neutraal of universeel wordt beschouwd. Witte kwetsbaarheid functioneert als een verdedigingsmechanisme dat diepgaande gesprekken over raciale ongelijkheid blokkeert, bestaande machtsstructuren faciliteert en racisme in stand houdt.

WIT SUPERIORITEITSDENKEN

Volgens de Schotse groep The Anti-Racist Educator[41] vormt Wit superioriteitsdenken de basis van racistische en koloniale denkpatronen in het Westen. Het is de overtuiging dat Witte mensen superieur zijn en politiek, economisch en sociaal het recht hebben om te domineren.

Het is belangrijk om Wit superioriteitsdenken niet alleen te verbinden aan openlijke haat, haatgroepen of extreemrechtse ideologieën. Het betreft namelijk een wijdverbreid machtssysteem dat doorwerkt in wetgeving, beleid, media, onderwijs en instituties. Witte suprematie houdt politiek, economisch en cultureel stand, zolang we ons uitsluitend richten op individuen en niet het onderliggende systeem van institutioneel racisme ter discussie stellen.

Ellinger en Martinas (1994) definiëren 'Witte suprematie' als:

> 'Een historisch gegroeid, institutioneel versterkt systeem van uitbuiting en onderdrukking van continenten, naties en mensen van Kleur door Witte mensen en Europese staten met als doel het opbouwen, behouden en verdedigen van een systeem van rijkdom, macht en privileges.' [42]

Witte mensen hoeven dus niet in Witte superioriteit te geloven om er voordeel van te hebben. Net zoals een man ook niet in het patriarchaat hoeft te geloven om van mannelijke privileges te profiteren.

Onderzoekers als Kalwant Bhopal in het Verenigd Koninkrijk laten zien hoe diep white supremacy als systeem verweven is met instituties: mensen die als 'Wit' worden gezien profiteren ervan, mensen die als 'anders' worden gecategoriseerd worden erdoor benadeeld.[43]

Witte suprematie is structureel geworteld in de eeuwenlange onderdrukking van mensen van Kleur door het Westen. Het gedachtegoed leeft onverminderd voort via overheidsbeleid en publieke opinie.

Dergelijk institutioneel racisme zorgt ervoor dat mensen van Kleur vaker worden gecriminaliseerd en minder als volwaardige burgers worden gezien. Het normaliseert (impliciet en onbewust) de overtuiging dat Witte mensen de norm zijn en versterkt zo systemisch racisme.

DENK BIJVOORBEELD AAN:

- de War on Drugs en War on Terror in de Verenigde Staten
- de Top 600[44] in Nederland
- het Toeslagenschandaal[45]

DEZE MECHANISMEN DRAGEN OOK BIJ AAN RADICALISERING EN GEWELD, ZOALS TE ZIEN WAS BIJ:

- de racistische projecties op de Erasmusbrug[46]
- het bekladden van moskeeën in Nederland met hatelijke leuzen[47]
- de toename van online racisme en discriminatie na negatieve uitspraken van politici in de Tweede Kamer over bevolkingsgroepen[48]
- gebeurtenissen waarbij jonge kinderen met anti-azc-borden de straat op gingen[49]
- de aanslagen op twee moskeeën in Christchurch (Nieuw-Zeeland)[50]
- de racistische schietpartij op Zwarte kerkgangers in Charleston (VS)[51]

DADERS VAN DIT SOORT GEWELD WORDEN BEÏNVLOED DOOR IDEEËN ZOALS:

- 'Dit land is van Witte mensen'
- 'Het land is vol'
- 'Witte mensen worden 'overspoeld' door moslims of migranten van Kleur' (zoals media en politiek geregeld suggereren)
- 'Zwarte Zuid-Afrikanen roeien Witte Zuid-Afrikanen uit'[52]

Witte suprematie is geen randverschijnsel, maar een diepgeworteld systeem dat Witte mensen structureel bevoordeelt en mensen van Kleur structureel benadeelt. Het erkennen van dit systeem is essentieel als we racisme willen begrijpen en ontmantelen op individueel en institutioneel niveau.

WOKE

De term 'Woke' bestaat al bijna een eeuw, maar wordt tegenwoordig vooral misbruikt en bespot door politieke en conservatieve extremisten. Als kritiek of scheldwoord op het aankaarten van thema's als ongelijkheid, racisme en andere vormen van uitsluiting. In racistische of anti-lhbtiqa+ retoriek wordt woke vaak ingezet om pleidooien voor rechtvaardigheid te ondermijnen of belachelijk te maken.

De term Woke is bedacht door Afro-Amerikanen om elkaar te waarschuwen voor racistisch (politiegeweld) geweld. De term 'Stay Woke' was oorspronkelijk bedoeld als oproep aan Zwarte Amerikanen om 'wakker te blijven' en alert te zijn op het onrecht dat hen systematisch treft. De term werd met name gebruikt tijdens de Jim Crow tijden en de Civil Rights Movement.

De term kreeg brede bekendheid via de Black Lives Matter-beweging (BLM) en groeide uit als een algemene oproep tot actief bewustzijn en het nemen van verantwoordelijkheid: erken en benoem onrecht en kom op voor gelijkwaardigheid. In bredere zin werd 'wokeness' na de herintroductie door de BLM-beweging een verwijzing naar sociale alertheid rond thema's als racisme, seksisme, homofobie, transfobie en andere vormen van uitsluiting.

Conservatieven en politieke tegenstanders gebruiken 'woke' steeds meer als scheldwoord en spot om activisten en sociale bewegingen af te schilderen als overdreven gevoelig, drammerig of aandachtzoekers. Tegelijkertijd plaatsen invloedrijke tegenstanders zichzelf geregeld in een slachtofferrol, waarbij zij maatschappelijke verandering framen als een aanval op hun vrijheid of positie. Zo trokken docenten aan de bel voor wat zij omschreven als 'woke' studenten[53] en waarschuwde VVD Minister Dilan Yesilgöz in haar HJ Schoo-lezing dat 'wokisme' onze democratische rechtsstaat ondermijnt.[54] En diende de extreemrechtse politicus Wilders op 5 december 2022 een motie in tot het *'...uitspreken dat de woke-ideologie en het identiteitsdenken geen plaats meer mogen hebben in het primair en voortgezet onderwijs'*.[55] Hoewel de motie werd verworpen, houden de aanvallen op activisten en individuen die zich inzetten voor een inclusieve toekomst aan.

Het is belangrijk om te begrijpen wat Woke betekent en waar het vandaan komt. Zo weet je wie het gebruikt en met welke intentie.

ZWART, KLEUR EN WIT MET EEN HOOFDLETTER

Zwart met een hoofdletter gaat over mensen en culturen van de Afrikaanse diaspora, zwart met een kleine letter gaat over een kleur.[56] Wanneer wij spreken van Zwarte mensen of Zwarte Nederlanders bedoelen wij personen van (deels) Afrikaanse herkomst die zich als Zwart identificeren of als Zwart worden geïdentificeerd. Het gaat om een gedeeld gevoel van gemeenschap, geschiedenis, identiteit en Zwarte cultuur. Het geeft het woord een andere lading dan alleen kleur. Wat terecht is, omdat het niet om de *kleur* zwart gaat.

We hebben ervoor gekozen Wit en Kleur ook met hoofdletter te schrijven in deze docentengids. De hoofdletters geven aan dat het gaat over mensen en culturen (en niet over kleuren).

[1] Mesman, J. (2024), Leiderschap in Kleur

[2] Lodik, C.M. (2021). Het Antiracisme Handboek

[3] https://www.oneworld.nl/mensenrechten/nog-steeds-geldt-hoe-lichter-mijn-huid-hoe-beter/

[4] Zie voor meer informatie https://punt.avans.nl/2020/06/waarom-we-niet-meer-blank-zeggen-maar-wit/

[5] https://counternarratives.nl/2019/01/30/slavernij-het-perspectief-van-de-vrouw/

[6] https://www.tijdschriftcdv.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/CD-2023-1-17/Slavernijverleden-en-emancipatie

[7] https://www.dbnl.org/tekst/_oso001200501_01/_oso001200501_01_0010.php

[8] https://www.groene.nl/artikel/niet-worden-waartegen-je-vecht

[9] Zie bijvoorbeeld https://www.vn.nl/aan-de-kant-kritiek-israel

[10] https://www.oneworld.nl/mensenrechten/wie-wordt-hier-nu-echt-gecanceld/

[11] https://www.thoughtco.com/what-is-colorism-2834952

[12] https://www.oneworld.nl/mensenrechten/nog-steeds-geldt-hoe-lichter-mijn-huid-hoe-beter/

[13] https://digitalcommons.wayne.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1069&context=honorstheses#

[14] https://www.trouw.nl/nieuws/afrikaanse-vrouwen-nivea-haal-racistische-bleekreclame-weg~bb4c3bbd/

[15] https://www.kis.nl/artikel/culturele-toe-eigening-een-modern-thema-met-wortels-het-verleden

[16] Lodik (2021)

[17] https://www.huffpost.com/entry/cultural-appropriation-it_b_7800126

[18] https://www.huffpost.com/entry/cultural-appropriation-it_b_7800126

[19] https://www.vice.com/nl/article/het-probleem-van-afrikaanse-prints-bij-westerse-modehuizen/

[20] https://www.kis.nl/begrippenlijst-discriminatie-en-inclusie

[21] https://nos.nl/artikel/2181613-witte-sollicitant-met-strafblad-kansrijker-dan-een-allochtoon-zonder

[22] https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/51/1-op-de-10-mbo-bol-studenten-ervaart-discriminatie-bij-stage

[23] https://www.bnr.nl/nieuws/ondernemen-werk/10588212/equal-pay-day-vanaf-vandaag-werken-vrouwen-38-dagen-gratis

[24] https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/nieuws/2023/04/discriminatie-op-de-arbeidsmarkt-neemt-alleen-maar-toe.html?cb

[25] IZI Solutions (2024)

[26] Kim, Y. (2021). Teaching Young Children About Diversity, Equity, and Inclusion. Zie: https://extension.unr.edu/publication.aspx?PubID=4645

[27] Amnesty International (2009). Dealing with difference, p. 34.

[28] Geformuleerd door mensenrechtenorganisatie Controle Alt Delete (2024), zie: https://controlealtdelete.nl/dossier-etnisch-profileren?lang=nl#gsc.tab=0

[29] https://controlealtdelete.nl/dossier-etnisch-profileren#gsc.tab=0

[30] https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-09/Toolbox-Verandering-van-binnenuit-onderdeel-B-Begrippen.pdf; https://www.amnesty-international.be/sites/default/files/bijlagen/gender.pdf

[31] https://www.eur.nl/over-de-universiteit/visie-strategie-2030/idea-center/diversiteitsdimensies/gender

[32] https://www.transgendernetwerk.nl/begrippenlijst/

[33] IZI Solutions

[34] Van Kolfschoten, S., Abaydi, H., & van Ude, J. (2024). Hoeveel verhalen moeten we nog vertellen voordat ze eens gaan luisteren? https://lectoraatchangemanagement.nl/2024/06/21/we-did-it-en-het-was-pijnlijk-prachtig/

[35] https://www.kis.nl/artikel/emancipatie-de-superdiverse-samenleving-intersectioneel-perspectief-en-transversale-solidariteit-als-oplossing

[36] https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2023/03/07/aanzienlijke-verschillen-tussen-sociale-klassen-in-nederland

[37] https://www.lib.sfu.ca/about/branches-depts/slc/writing/inclusive-antiracist-writing/bipoc

[38] Deze beschrijving komt uit de Scottish educational collective The Anti-Racist Educator (2019): https://www.theantiracisteducator.com/privilege

[39] Deze beschrijving komt uit de Scottish educational collective The Anti-Racist Educator (2019): https://www.theantiracisteducator.com/privilege

[40] https://www.nu.nl/binnenland/6303115/patienten-lopen-risico-doordat-gezondheidszorg-ras-nog-laat-meewegen.html

[41] https://www.theantiracisteducator.com/whitesupremacy

[42] Ellinger, M. & Martinas S. (1994). The Culture of White Supremacy. Challenging White Supremacy Workshop. https://www.cwsworkshop.org/workshops.html

[43] https://policy.bristoluniversitypress.co.uk/white-privilege

[44] https://controlealtdelete.nl/articles/top400-aanpak-is-discriminerend#gsc.tab=0; https://www.at5.nl/artikelen/236064/advocaat-richard-korver-shockerend-dat-de-top-600-lijst-nu-pas-stopt

[45] https://www.amnesty.nl/actueel/toeslagenaffaire-is-mensenrechtenschending-zegt-amnesty-international

[46] https://nos.nl/artikel/2548662-om-eist-zes-maanden-cel-voor-racistische-projecties-erasmusbrug

[47] https://nos.nl/artikel/2507746-moskee-in-heerlen-beklad-met-hakenkruizen-en-leuzen-twee-aanhoudingen

[48] https://nos.nl/artikel/2601845-staatscommissie-uitspraken-tweede-kamer-vergroten-online-discriminatie

[49] https://www.rtl.nl/rtl-nieuws/artikel/5327885/azc-albergen-kinderen-video-moeder-sport-asielzoekers

[50] https://mediadiversified.org/2019/03/15/calling-the-attacks-on-the-mosques-in-new-zealand-terrorist-attacks-isnt-enough-to-address-structural-islamophobia/

[51] https://www.independent.co.uk/news/world/americas/dylann-roof-death-sentence-had-to-do-it-white-supremacist-manifesto-who-is-he-a7520656.html, https://www.learningforjustice.org/magazine/fall-2017/the-miseducation-of-dylann-roof

[52] https://www.okayafrica.com/no-white-genocide-south-africa-farmers-trump-fake-news-american-right/

[53] https://www.oneworld.nl/mensenrechten/woke-ooit-een-waarschuwing-voor-racisme-nu-een-conservatief-hondenfluitje/

[54] https://www.ad.nl/politiek/yesilgoz-opent-in-speech-aanval-op-woke-en-complotten~ae80270f/?referrer=https%3A%2F%2Fdocs.google.com%2F

[55] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z24087&did=2022D51834

[56] Het Zwart Manifest (2021)